

Відгук

офіційного опонента на дисертаційну роботу **Юлії Станіславівни Бондаренко** «Альтернативна преса сучасної Німеччини (особливості функціонування, редакційна політика, місце в національній системі медіа)», представлену для захисту на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики.

Відрадно, що останнім часом певна частина дисертаційних досліджень із спеціальності «Теорія та історія журналістики» присвячується розглядові проблем засобів масової інформації наших ближчих і дальших сусідів. Тим самим відкриваються нові можливості врахування (запозичення) досвіду преси країн з усталеною демократією, уникнення помилок у формуванні українського інформаційного простору. В даному випадку маємо на увазі Німеччину з її майже досконало структуризованою національною системою медіа, яка, однак, перебуває у стадії постійних трансформацій, продиктованих викликами нашої європейської та й світової дійсності.

Юлія Бондаренко обрала зовсім недосліджену тему в Україні для власного наукового пошуку. Більше того і на теренах Німеччини до сьогодні нема об'ємного, всеохопного дослідження альтернативної преси. Оглядаючи літературу з теми дослідження, вона відзначає монографію Й. Дорера «Структура та економіка альтернативної преси», яка справді є однією з перших книг цієї проблематики. Але Дорер аналізує австрійську періодику. Тому авторка ставить перед собою складну мету – виявити соціально-політичні фактори, що вплинули на появу нового для німецького медіа-дискурсу сегмента друкованої періодики, проаналізувати зародження та особливості функціонування перших альтернативних друкованих медіа, визначити і описати соціокомунікаційні параметри альтернативної преси, окреслити типологічну структуру альтернативних друкованих видань, визначити проблемно-тематичний діапазон альтернативної періодики тощо. Поставивши собі такий великий обсяг завдань, Ю. Бондаренко не тільки ввела в науковий обіг української медіа-комунікативістики нове поняття – альтернативні друковані періодичні видання, – але й зробила значну прислугу німецьким журналістикознавцям, які повинні б належно оцінити

результати її наукового пошуку. Як і належить, авторка дисертації приділяє багато уваги самому терміну «альтернативна преса», співставляючи різні тлумачення (К. Вайхлера, Б. Кесмаєра, М. Кнаха, М. Шиблінського та ін.) і на цій основі погоджується «що ознаками альтернативної преси є невеликий тираж, мінімальна кількість редакційного колективу, некомерційність, незалежність, неформальність, немасовість аудиторії, її опозиційність щодо загального суспільно-політичного устрою та поведінкових традицій» (стор.13). Ми також так розуміємо ознаки альтернативної преси, але все-таки основне те, що характерними особливостями такої періодики є зміст публікованого в ній, який може розходитися з контентом традиційних медіа, вона може виправляти або доповнювати інформацію, інакше інтерпретувати дійсність, соціальні, культурні і політичні явища і суперечності. Тобто схилиємося, як і авторка дисертації, до визначень ліберальної асоціації a.f.r.i.k.a та австрійського дослідника Г. Кетлера.

Юлія Бондаренко майже схильна до узагальнення, що альтернативна преса є австро-німецьким ноу-хау, хоча у другому розділі праці наводить паралелі із українським трактуванням такої періодики. Адже у нас вже «прижилися» такі терміни, як самвидав, неформальна преса, вони усталено вживаються у науковому дискурсі на означення газет, журналів, бюлетенів, вісників, альманахів, які видавали дисиденти, члени Української Гельсінської Спілки, Рух, Товариство української мови, культурологічні організації, студентське братство та ін., починаючи із середини ХХ ст. Добре, що хоча б фрагментарно відображено ці факти і явища у дисертації при розгляді публікацій О. Мельникової та В. Кіпіані. Суттєва відмінність між цими двома альтернативними потоками полягала в тому, що німецьке суспільство толерувало «іншу пресу», а в Україні такі видання жорстоко переслідувалися, а їх творці, особливо в період зародження самвидаву потрапляли за ґрати.

Загалом у другому розділі дисертації досліджується генезис та соціокомунікаційні параметри німецької альтернативної преси. Ю. Бондаренко на основі ґрунтовного огляду соціально-політичних трансформацій у державі доводить, що поява і утвердження альтернативної

періодики в інформаційному просторі Німеччини було закономірним явищем. Суспільство навіть потребувало періодики такого штибу, і це сповна усвідомлювали і політики, і державні діячі.

Дослідниця детально описує передісторію створення першого альтернативного (лівого) видання – щоденної газети «Die Tageszeitung» (TAZ), відзначаючи при цьому роль могутніх студентських заворушень, які охопили у кінці 60-х – початку 70-х рр. минулого століття не тільки Німеччину, але й всю Європу (до речі, тодішні протестанти – нині зрілі політики і входять, а то й очолюють урядові структури країн Євросоюзу). Вона появилася 27 вересня 1978 року, засновниками значилися студенти Технічного університету Берліна, і впродовж всієї своєї історії приділяє основну увагу внутрішньому та зовнішньополітичному життю країни, соціальній, культурологічній та екологічній тематикам і виступає за соціальну справедливість. Ю. Бондаренко слушно зауважує, що «TAZ» порушує дискусійні, майже не презентовані у традиційних медіа теми і функціонує завдяки поєднанню контрастів, приваблюючи читачів провокаційними і полемічними підходами до висвітлюваної проблематики. Це інколи призводило до судових позовів на редакцію і авторка наводить конкретні приклади.

Важливим у контексті праці є те, що дисертантка з'ясовує фінансову модель побудови альтернативної періодики, наголошуючи на трирівневій системі: вони існують як своєрідні кооперативні спілки, відмовляються від реклами, що вважають гарантією своєї свободи, задовольняються відмовою держави від втручання у розв'язання фінансових питань.

Надзвичайно цікавим є третій розділ дисертації, у якому авторка досліджує особливості функціонування, проблемно-тематичну та типологічну своєрідність альтернативної преси Німеччини. Можливо Юлії Бондаренко слід би було меншу увагу приділити співставленням різних підходів українських та й німецьких журналістикознавців до визначення типів друкованих видань, тим більше, що сама вона прийшла до висновку, що вони є недосконалими. Вистарчало одразу зазначити, що найбільш

оптимальним є типологічний підхід Б. Гютнера та К. Нітца і дотримуватися його при аналізі.

Окремий параграф розділу Ю.Бондаренко відводить для системних характеристик, особливостей функціонування, тенденцій розвитку альтернативної друкованої періодики, концентруючи видання за принципом цільової аудиторії. Таким чином утворюється стрункий ряд преси:

- видання для широкого кола читачів;
 - видання для окремих груп читачів:
1. Видання для членів громадських асоціацій, формацій.
 2. Видання для прихильників лівої політичної ідеології.
 3. Видання для фахівців певних галузей (для фахівців-практиків).
 4. Видання для наукової спільноти.
 5. Видання прихильників андеграундного мистецтва.
 6. Видання специфічних (маргінальних) груп.
 7. Видання для біженців, мігрантів.

Як бачимо, дисертантка не зауважила в інформаційному просторі Німеччини альтернативної преси правих сил. А така періодика функціонує. На цьогорічних вересневих виборах до бундестагу третє місце (13% прихильників, 94 місця в парламенті) вперше посіла права партія «Alternative für Deutschland». Неочікуваний у країні результат. Ця права сила видає місячник «AfD. Kompakt», який призначений для членів партії, але поширюється і серед громадян. «AfD» розбудувала могутню мережу в Інтернеті. Тому варто би було завбачливо класифікувати також видання правих.

Щодо зауважень. Вони незначні і не впливають на загалом належний рівень дисертаційної праці.

Юлія Бондаренко не зауважила в німецькому медіапросторі російськомовних видань, які очевидно обслуговують інформаційні запити вихідців з СРСР. Така періодика і в Німеччині, і в інших країнах ЄС надзвичайно численна, добре структурована і заангажована у планетарному

проекті «русского мира». Ставлю собі і Юлії запитання: Чи маємо ми право віднести цю періодику до альтернативної?

Дисертантка закономірно використовує у тексті багато німецьких джерел, назв газет і журналів, подаючи їх німецькою мовою і відображаючи в дужках їх звучання українською. У транскрипціях зауважуємо прикрі помилки: Handelsblatt – Хандельсблат, Haller Kreisblat – Халлер Крайзблат, С. Hüffel – К. Хюффель, G. Hooffaker – Г. Хофакер і т.д.

Загалом вважаю, що дисертація Юлії Станіславівни Бондаренко – це вагоме наукове дослідження, логічно вибудоване, добре структуроване; у ньому вирішено всі завдання, які поставила перед собою дисертантка.

Таким чином констатую, що дисертація Юлії Станіславівни Бондаренко «Альтернативна преса сучасної Німеччини (особливості функціонування, редакційна політика, місце в національній системі медіа)» повністю відповідає профілю спеціалізованої вченої ради К.35.051.24 Львівського національного університету імені Івана Франка та вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її авторка цілком заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики.

Офіційний опонент –
кандидат філологічних наук, доцент,
декан факультету журналістики
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
доктор суспільно-економічних наук,
професор Українського Вільного
Університету (м. Мюнхен, Німеччина)

М.П.Присяжний

Підпис доцента Присяжного Михайла Павловича засвідчую:

Вчений секретар Львівського національного
університету імені Івана Франка

доц. Грабовецька О.С.